

te wijzen, die reeds in deze elementen aanwezig, zoowel het ontstaan als de verdere ontwikkeling der Gereformeerde ethiek bepalen.

Voor zoover deze tegenstellingen de ethiek raken, hebben wij ze in verband te brengen eerst met de twee vragen: wat zedelijk goed is? en hoe het zedelijk goede in den mensch ontstaat? en dan met de vraag naar de toepassing van het zedelijke beginsel op het handelen in de verschillende verhoudingen van het leven, waardoor dan de eene norm tot zooveel afzonderlijke normen wordt.

Bedoelde tegenstellingen zelf laten zich tot drie groepen brengen. De eerste vormt die welke het verschil uitmaakt tusschen Roomschen en Protestanten saam aan de eene zijde en de sekten, waartoe ik het Anabaptisme en zijn verwante stroomingen, met de Socinianen reken, aan de andere zijde. De tweede vormt die welke het verschil raakt tusschen Roomschen en Protestanten onderling, en eindelijk bevat de derde groep het verschil tusschen Lutherschen en Gereformeerden.

Bezien wij deze tegenstellingen nu eerst in verband met de vraag: wat is zedelijk goed? Met uitzondering wellicht van de Libertijnen of „Spirituels” tegen wie CALVIN schreef ¹⁾, en wier pantheïstisch-antinomisme alle normen verwerpt en op een ontkenning der moraal uitloopt, is voor al wat in de hervormingseeuw den Christennaam wil dragen zedelijk goed wat overeenkomt met den wil van God, en de zedelijkheid dus Theonoom.

Wordt deze wil van God eenparig voor kenbaar gehouden omdat hij geopenbaard is in het Woord van God, het verschil openbaart zich in wat men onder dat Godswoord verstaat.

Bij de Anabaptisten is ook de Schrift, zoowel Oud als Nieuw Testament, Gods Woord, en vindt men een staan blijven bij de letter dat vrij bedenkelijke gevolgen heeft; doch boven, ja straks tegen dat geschreven Woord staat het „innerlijk woord”, dat de wedergeborene door openbaringen en gezigten ontvangt, en zoowel vóór als na de tragoedie van Munster acht het Anabaptisme dan ook goed wat dat innerlijk woord voorschrijft.

Bij de Socinianen is van de Schrift alleen het Nieuwe Testament Gods Woord, terwijl zij aan het Oude Testament, als wel „nuttig” maar niet „noodzakelijk”, slechts historische waarde toekennen. Dat Nieuwe Testament

1) Contre la Sette phantastique et furieuse des Libertins qui se nomment Spirituels, par J. CALVIN, 1545. Vgl. Institutio rel. chr., III, 3, 14.